

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	1037
Land:	Somalia
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat. Somalia. Reaksjoner mot al-Shabaab avhopper
Udgivet:	20. juni 2023
Optaget på baggrundsmaterialet:	14. august 2023



LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Somalia

Reaksjoner mot al-Shabaab- avhoppere

20. juni 2023



© Landinfo 2023

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Fredrik Selmers vei 6
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentesreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

This report deals with reactions against al-Shabaab defectors. The report is largely based on information from oral sources, which Landinfo has met on trips to Somalia. The total number of al-Shabaab defectors is not known, but available information indicates that several thousand people have left al-Shabaab without permission over the years. The motives behind defection vary and are often complex, but influence and persuasion from family and clan often play a role. Many defectors do not make themselves known to the Somali authorities, but those who do are handed over to the National Intelligence and Security Agency for assessment of the extent to which they pose a future security risk. This assessment is decisive for how defectors are treated further. While «high-risk defectors» risk prosecution, «low-risk defectors» receive amnesty after rehabilitation in various centers. The length of stay in the rehabilitation centers varies. Defectors under the age of 18 shall not be prosecuted, but practice may deviate. Al-Shabaab poses a potential threat to defectors, but available information does not provide grounds for concluding that al-Shabaab prioritizes searching for defectors in Mogadishu and other areas held by Somali authorities. Defectors may find that friends and others keep a certain “distance” from them, but are, according to Landinfo's sources, normally welcomed by family and relatives.

Sammendrag

Dette temanotatet omhandler reaksjoner mot al-Shabaab-avhoppere. Notatet bygger i stor grad på informasjon fra muntlige kilder, som Landinfo har møtt på reiser til Somalia. Det finnes ingen oversikt over antall avhoppere, men tilgjengelig informasjon tilsier at flere tusen personer opp gjennom årene har forlatt al-Shabaab uten tillatelse. Motivene bak avhopp varierer og er ofte sammensatte, men innflytelse og overtalelse fra familie og klan spiller ofte en rolle. Mange avhoppere gir seg ikke til kjenne for somaliske myndigheter, men de som gjør det, overlates til etterretnings- og sikkerhetstjenesten for vurdering av i hvilken grad vedkommende utgjør en fremtidig sikkerhetsrisiko. Denne vurderingen er avgjørende for hvordan avhopperne behandles videre. Mens «høyrisikoavhoppere» risikerer straffeforfølgelse, får «lavrisikoavhoppere» amnesti etter rehabilitering i ulike sentre. Oppholdstiden i rehabiliteringssentrene varierer. Avhoppere under 18 år skal ikke straffeforfølges, men dette er ikke gitt i praksis. Al-Shabaab utgjør en potensiell trussel mot avhoppere, men tilgjengelig informasjon gir ikke grunnlag for å konkludere med at al-Shabaab prioriterer å lete etter avhoppere i Mogadishu og andre myndighetsområder. Avhoppere kan oppleve at venner og andre holder en viss avstand til dem, men ønskes ifølge Landinfos kilder normalt velkommen av familie og slektninger.

Innhold

1	Innledning.....	6
1.1	Kilder og usikkerhet	6
2	Hvor mange personer har hoppet av fra al-Shabaab?.....	6
3	Motiver og omstendigheter for avhopp varierer, men familie og klan er ofte viktige momenter.....	7
4	Reaksjoner fra myndighetene.....	9
4.1	Avhoppere vurderes av NISA.....	9
4.2	Avhoppere flest vurderes som «lavrisiko» og får amnesti etter rehabilitering.....	10
4.3	«Høyrisikoavhoppere» straffeforfølges.....	11
4.4	Individuelle avtaler om samarbeid med myndighetene.....	12
4.5	Kvinner behandles mildere enn menn	13
4.6	Barn skal ikke straffeforfølges, men dette er ikke gitt i praksis	14
4.7	Avhoppere risikerer straffeforfølging dersom de forsøker å skjule sin al-Shabaab-bakgrunn for myndighetene	15
4.7.1	Avhoppere som returnerer fra tredjeland.....	16
4.8	Klantilhørighet kan ha betydning i møte med myndighetene.....	16
5	Reaksjoner fra al-Shabaab	17
5.1	Al-Shabaab leter ikke etter enhver avhopper i myndighetsområder	17
5.2	Reaksjoner mot familiemedlemmer i al-Shabaab-områder	19
6	Avhoppere kan bli stigmatisert, men ønskes normalt velkommen av familie og klan	20
7	Referanser	21

1 Innledning

Dette temanotatet omhandler reaksjoner mot al-Shabaab-avhoppere, en tematikk som Landinfo også tidligere har beskrevet (se Landinfo 2015), og som vi har innhentet informasjon om på reiser til Somalia i 2019 og 2022. Notatet presenterer tilgjengelig og oppdatert informasjon om tematikken.

Avhopper defineres her som en person som forlater al-Shabaab uten tillatelse.¹ Begrepet forutsetter at personen har vært medlem i al-Shabaab, enten som stridende eller ikke-stridende, men ikke at vedkommende nødvendigvis bytter lojalitet til en annen aktør.

1.1 Kilder og usikkerhet

Notatet bygger i stor grad på informasjon fra muntlige kilder, som jobber med al-Shabaab-avhoppere eller av andre grunner har god innsikt i tematikken. De muntlige kildene er anonymiserte av hensyn til deres arbeidssituasjon og/eller sikkerhet. Kildene inkluderer både representanter for somaliske myndigheter, internasjonale organisasjoner og lokale ressurspersoner.

Tilgjengelig informasjon om reaksjoner mot al-Shabaab-avhoppere, knytter seg i all hovedsak til avhoppere som har gitt seg til kjenne for somaliske myndigheter. Mange avhoppere gir seg imidlertid ifølge kildene ikke til kjenne for myndighetene, uten at det finnes konkret informasjon om deres situasjon. Dette betyr at det ikke er mulig å gi en uttømmende redegjørelse av tematikken, men også at det er rom for usikkerhet. Notatet redegjør for hva det finnes informasjon om, og hvor det foreligger usikkerhet.

2 Hvor mange personer har hoppet av fra al-Shabaab?

Det finnes ingen oversikt over antall avhoppere, men tilgjengelig informasjon tilsier at flere tusen personer opp gjennom årene har forlatt al-Shabaab uten tillatelse.²

¹ Etter Landinfos oppfatning er det i utgangspunktet ikke mulig å melde seg ut av al-Shabaab, men flere kilder Landinfo har møtt opp gjennom årene, viser til at enkelte avhoppere gjør dette på ordre fra organisasjonen, for å infiltrere myndighetene i den hensikt å innhente informasjon og/eller gjennomføre angrep.

² Al-Shabaabs størrelse er ukjent, men FN (UN Security Council 2023, s. 8) opererer med et estimat på mellom 7000 og 12 000 krigere. Det store spennet i estimatet reflekterer ikke bare usikkerheten knyttet til å anslå al-Shabaabs størrelse, men også at antallet varierer over tid. Organisasjonen mister stadig medlemmer, blant annet som følge av militære operasjoner (se for eksempel Hochet-Bodin 2022 og Boswel 2023) og amerikanske luftangrep (se for eksempel BBC 2023), men rekrutterer også fortløpende nye medlemmer (se Landinfo 2022b).

Da Landinfo møtte representanter for et senter for rehabilitering av al-Shabaab-avhoppere i Mogadishu i 2015, fikk vi opplyst at cirka 1200 avhoppere hadde vært innom dette senteret (Landinfo 2015, s. 12). I 2019 opplyste en annen kilde med innsikt i rehabilitering av al-Shabaab-avhoppere, at cirka 2000 avhoppere hadde vært innom rehabiliteringssentrene i Mogadishu, Kismayo og Baidoa (kilde C, møte i Mogadishu, 2019). International Peace Institute viser til at en tilsvarende kilde i juli 2021 opplyste at 2400 mannlige og 600 kvinnelige al-Shabaab-avhoppere var blitt rehabilitert (Sarfati & Donnelly 2022, s. 6). Den anerkjente Somalia-journalisten Harun Maruf (2022) viser til at «tusenvís» av avhoppere skal ha blitt rehabilitert. Kildene Landinfo møtte i 2022, oppga ikke tall, men kilde J (e-post, juni 2023) opplyste senere at totalt cirka 3200 al-Shabaab-avhoppere har vært gjennom rehabiliteringssentrene opp gjennom årene.

Omfanget av avhopp fra al-Shabaab har ifølge Landinfos kilder variert over tid, avhengig av lokale maktforhold og krigens gang. Ifølge Landinfos kilder var omfanget størst i 2011 og 2012, da al-Shabaab trakk hæren sin ut av Mogadishu etter å ha lidd store tap mot AMISOM (i dag kjent som ATMIS), for deretter å ha avtatt etter 2015 (kilder B og D, møter i Mogadishu 2019).³ Dette underbygges av Landinfos besøk i rehabiliteringssenteret i Mogadishu i 2019, da senteret på dette tidspunktet fremstod som «halvtomt».

International Crisis Group (2023) har sitert somaliske myndighetsrepresentanter på at antall al-Shabaab-avhoppere som følge av offensivene mot al-Shabaab i Hiraan og Galmudug i 2022, «ikke er betydelige». Da ti al-Shabaab-medlemmer overga seg til myndighetene i juni 2023, ble dette fremstilt som «den største enkeltovergivelsen fra [al-Shabaab] i nyere tid» (Garowe Online 2023).

Landinfos kilder, både dem vi møtte i 2022 og under tidligere reiser, understrekte imidlertid at avhoppere flest ikke gir seg til kjenne for myndighetene, av frykt for å bli utsatt for vold av myndighetsstyrker eller deres allierte, og at det totale antallet avhoppere følgelig er langt høyere enn det «offisielle» antallet. Også andre kilder viser til dette (EUAA 2023, s. 13-14).

3 Motiver og omstendigheter for avhopp varierer, men familie og klan er ofte viktige momenter

Det foreligger en rekke rapporter fra intervjuer med al-Shabaab-avhoppere i rehabiliteringssentre, både nyhetsartikler og mindre studier. Disse gir inntrykk av at motivene bak avhopp varierer og ofte er sammensatte.

³ Al-Shabaab ble presset ut av en rekke byer i Sør-Somalia gjennom AMISOM-ledete offensiver fra 2012, men offensivene stoppet mer eller mindre opp i 2015.

Mange av avhopperne vektlegger at de valgte å forlate al-Shabaab av ideologiske og/eller moralske grunner (se for eksempel Taylor, Semmelrock & McDermott 2019 og Harding 2015). Andre viser til at de forlot al-Shabaab grunnet krigstretthet og/eller fordi livet i organisasjonen var hardt, preget av strenge levereregler og/eller opphold langt unna egen familie (Botha & Abdile 2016; Barret 2018). Noen avhoppere viser til misnøye med lønninger og/eller frykt for å bli drept av amerikanske droner (UNSOM 2016, s. 11).

Kilder som jobber med avhoppere i rehabiliteringssentre, har inntrykk av at få al-Shabaab-medlemmer forlater organisasjonen av individuelle grunner alene, og at oppfordringer fra familie og klan er den avgjørende årsaken til avhopp (kilde J, møte i Mogadishu 2022; Landinfo 2015, s. 3). Også andre kilder viser til at innflytelse og overtalelse fra familie og klan ofte spiller en rolle (Botha & Abdile 2016; Barret 2018; UNSOM 2016, s. 11).

Avhopp kan være opportunistiske, men flere kilder viser til at det gjerne skjer etter flere måneders betenkning og planlegging (se for eksempel Taylor, Semmelrock & McDermott 2019, s. 8). Dette må blant annet forstås på bakgrunn av at avhopp, som nevnt under punkt 4 og 5, kan innebære en potensiell risiko for reaksjoner både fra al-Shabaab og somaliske myndigheter. Flere kilder viser til at avhoppere i denne sammenheng ofte kommuniserer med og/eller får bistand fra familie eller slektninger utenfor al-Shabaab (Hourelid 2018; Shire 2020; kilde J, møte i Mogadishu, 2022).⁴ Avhoppere som overgir seg til somaliske myndigheter, gjør dette ofte først etter at familie eller slektninger har forsikret dem om at myndighetene vil gi dem amnesti (se punkt 4.1) (kilde J, møte i Mogadishu, 2022). Også andre kilder viser til at «folk flest» har familie eller klanmedlemmer både i al-Shabaab og i myndighetene, og at disse kan bistå hverandre i ulike sammenhenger, blant annet ved avhopp (for eksempel kilde R, møte i Mogadishu, 2019; se også Hourelid 2018).

Måten selve «flukten» fra al-Shabaab skjer på, varierer ut fra individuelle omstendigheter. Noen avhoppere flykter mens de er på oppdrag, mens andre simpelthen lar være å returnere til organisasjonen når de er på leave/permisjon (Taylor, Semmelrock & McDermott 2019, s. 8).⁵

⁴ De fleste al-Shabaab-medlemmer har telefon (ikke smarttelefoner, som er forbudt av al-Shabaab), og holder kontakt med familie og andre på den måten (Stern 2019). Muligheten til kontakt kan imidlertid begrenses av operative forhold, hvor medlemmer for eksempel ikke har lov å bruke mobil utenfor bebodde områder grunnet risiko for å bli angrepet av droner, og/eller praktiske forhold som nettilgang.

⁵ Mange al-Shabaab-medlemmer er mobile, og tjenestegjør langt unna familien (Stern 2019). Tjenesteforholdene varierer i tid og sted, men al-Shabaab-medlemmer innvilges iblant permisjon/leave, slik at de kan besøke familie. Det er ikke uvanlig at al-Shabaab-medlemmer har kone(r) og barn utenfor al-Shabaab-områder, herunder i myndighetsområder og i Kenya (Landinfo 2022c, s. 8; kilder O og P, møter i Dadaab, februar 2023).

4 Reaksjoner fra myndighetene

Mange avhoppere gir seg, som nevnt over, ikke til kjenne for myndighetene. Dette skyldes at somaliske myndigheter har svært begrenset territoriell tilstedeværelse og kapasitet, særlig i Sør-Somalia.⁶ Det er altså ikke gitt at avhoppere kommer i kontakt med myndighetene, som først og fremst er til stede i større byer. Ifølge kildene Landinfo møtte i 2022 og under tidligere reiser, unngår også mange avhoppere å overgi seg til somaliske myndigheter fordi de frykter å bli utsatt for vold. Flere av kildene ga uttrykk for at frykten ikke nødvendigvis er ubegrunnet, da myndighetsstyrker kan være «hardhendte» og «udisiplinerte». Ifølge kildene J og K (møter i Mogadishu 2022) sprer også al-Shabaab propaganda i egne rekker om at myndighetene og deres allierte torturerer avhoppere, for på den måten å avskrekke medlemmer fra å forlate organisasjonen.

Somaliske myndighetsrepresentanter og andre kilder Landinfo har diskutert tematikken med, har ofte vist til lovforslag eller retningslinjer for behandling av avhoppere, men etter Landinfos forståelse finnes fortsatt ikke noe vedtatt juridisk rammeverk på området. Kildene er likevel omforente om at avhoppere som gir seg til kjenne for myndighetene, om det er i Mogadishu, Puntland eller andre myndighetsområder, følger en generell praksis ved at den somaliske etterretnings- og sikkerhetstjenesten NISA (National Intelligence and Security Agency) vurderer avhoppere, og at denne vurderingen bestemmer den videre behandlingen av dem.

4.1 Avhoppere vurderes av NISA

Avhoppere som overgir seg til myndighetsstyrker, overlates ifølge Landinfos kilder til NISA for registrering av personopplysninger, herunder aldersvurdering (se punkt 4.6), og «screening», dvs. vurdering av i hvilken grad vedkommende utgjør en fremtidig sikkerhetsrisiko («høyrisiko») eller ikke («lavrisiko»). Kategoriseringen er avgjørende for hvordan avhopperne behandles videre. Mens høyrisikoavhoppere risikerer straffeforfølgelse, får lavrisikoavhoppere amnesti på betingelse av at de gjennomgår rehabilitering (se punkt 4.2 og 4.3).

Landinfos kilder understreker at uavhengige observatører ikke har adgang til screeningprosessen, og at det følgelig er usikkert hvordan den foregår. Det finnes uformelle retningslinjer, men kildene er omforente om at disse har begrenset betydning og at NISA har stor grad av frihet. Som vist under punkt 4.8, kan klantilhørighet ha betydning, uten at dette nødvendigvis er avgjørende i seg selv.

Landinfo ble forelagt de interne retningslinjene for vurdering av al-Shabaab-avhoppere under oppholdet vårt i Mogadishu i februar 2019. Retningslinjene inne-

⁶ Den nordvestlige delen av Somalia fungerer som en egen stat (Somaliland) med egne lover og institusjoner (se Landinfo 2020). Al-Shabaab er først og fremst et sørsomalisk fenomen, og Landinfo har følgelig ikke undersøkt situasjonen for eventuelle al-Shabaab-avhoppere i Somaliland.

holdt da en liste over relevante momenter for vurderingen av hvilken kategori avhoppere plasseres i. Hvorvidt avhopperen har deltatt i tidligere angrep eller hvilken stilling vedkommende hadde i al-Shabaab, var ikke kriterier som i seg selv tilsa en høyrisikovurdering. Det avgjørende var at vedkommende tok avstand fra al-Shabaabs ideologi og dermed ikke utgjorde en fremtidig trussel mot myndighetene.⁷ Andre kilder som Landinfo diskuterte dette med, viste alle til at det avgjørende for NISA ved kategoriseringen, er hvorvidt avhoppere fremstår som ideologisk overbevist om al-Shabaabs ideologi (kilde M, telefonsamtale, april 2023; kilde N, e-post, mai 2023).

Kilde J (møte i Mogadishu 2022) understrekte at det normalt ikke er mulig å hoppe av og bli vurdert som lavrisiko når man først har blitt arrestert. Da er man mistenkt, og behandles deretter.⁸ Handlingen av å overgi seg til myndighetene er altså et avgjørende moment for å vise at man tar avstand fra al-Shabaab og følgelig kunne bli vurdert som lavrisiko.

Landinfo har flere ganger forsøkt å møte NISA, uten hell. Ifølge en diplomatkilde som hadde lyktes med å få til et slikt møte, hadde NISA anslått at «99 prosent» av alle avhoppere, klassifiseres som lavrisiko (gjengitt av kilde I i e-post, februar 2022). Ifølge NISA er det kun avhoppere som fortsatt anses som lojale mot al-Shabaab, som klassifiseres høyrisiko.

Også andre kilder viser til at få avhoppere kategoriseres som «høyrisiko». Kilde J (møte i Mogadishu 2022) viste til at avhoppere flest kategoriseres som lavrisiko fordi NISA-screeningen normalt kun er en formalitet. Kilden forklarte dette med at avhoppere som overgir seg til myndighetene, normalt gjør dette først etter at familie eller slektninger på myndighetssiden har forsikret dem om at de vil bli behandlet godt (se punkt 3). Ellers ville de ikke ha overgitt seg. Kilden underbygget dette ved å vise til at en screening normalt varer i kun ti minutter, og ifølge kilde J foregår ulike steder, inkludert i private hjem.

4.2 Avhoppere flest vurderes som «lavrisiko» og får amnesti etter rehabilitering

Kildene er omforente om at avhoppere som kategoriseres som lavrisiko, innvilges amnesti, som regel etter opphold i et rehabiliteringssenter. Amnestiet er etter Landinfos forståelse ikke nedfelt i noen gyldig lov eller forskrift, men har vært praktisert i hvert fall siden 2014/2015 (Landinfo 2015, s. 8; EUAA 2023, s. 15-16; Garowe Online 2023).

⁷ Felbab-Brown (2020, s. 144) hevder at personer som har innehatt en stridende rolle i al-Shabaab, normalt ikke tilbys rehabilitering. Landinfos kilder, inkludert somaliske myndighetsrepresentanter og andre som jobber med avhoppere i rehabiliteringssentre, er imidlertid tydelige på at også tidligere al-Shabaab-krigere kategoriseres som lavrisiko.

⁸ Landinfo har skrevet en egen respons om reaksjoner mot slike personer (se Landinfo 2022c).

Rehabiliteringen skjer i egne sentre for al-Shabaab-avhoppere. Per i dag finnes det flere slike sentre, hvorav tre er forbeholdt menn over 18 år. Disse er lokalisert i Mogadishu, Kismayo og Baidoa (Kilde D; kilde J, møter i Mogadishu 2019 og 2022; EUAA 2023, s. 23). Tidligere fantes det også et senter i Belet Weyne, men dette har blitt lagt ned (kilde B, 2019). I tillegg finnes det egne sentre for kvinner og barn (se punkt 4.5 og 4.6).

Rehabiliteringssenteret i Mogadishu er det største, og det eneste Landinfo selv har besøkt. Da vi besøkte senteret i februar 2019, fikk vi opplyst at det hadde en kapasitet på opptil 250 avhoppere. Sentrene i Kismayo og Baidoa har en kapasitet på cirka 150 hver (EUAA 2023, s. 24-26). Sentrene har registre over alle avhopperne som har vært innom, inkludert klandring og andre personopplysninger (kilde A, telefonsamtale 2019; egne observasjoner ved besøk på Mogadishu-senteret i 2019).

Oppholdstiden i sentrene har etter Landinfos forståelse variert over tid og avhengig av sted og omstendigheter. Ifølge kilde D, en myndighetsrepresentant med ansvar for rehabilitering av al-Shabaab-avhoppere (møte i Mogadishu 2019), møter avhopperne i sentrene jevnlig for en komité («exit board»), som tar stilling til om vedkommende er rehabilitert og kan løslates. Komiteen består blant annet av NISA. Noen få avhoppere slipper ifølge kilde D fri allerede etter første samtale, men det store flertallet slipper ut først etter noen måneder.⁹ I Mogadishu-senteret sitter avhoppere ifølge kilden normalt i seks til tolv måneder.¹⁰ I Kismayo og Baidoa slipper avhoppere derimot ofte fri etter tre til seks måneder. Andre kilder viser til tilsvarende tall (EUAA 2023, s. 24-26).

Kilde J (e-post juni 2023) understrekte at det formelt ikke finnes unntak fra kravet om rehabilitering for å få amnesti, og at selv avhoppere som kun har tilbrakt «én dag» med al-Shabaab, må gjennomgå rehabilitering. Kilde D, en myndighetsrepresentant (møte i Mogadishu 2019), forklarte imidlertid at rehabilitering kun er nødvendig for personer som var med i al-Shabaab «en stund», og at personer som stakk fra organisasjonen for å unngå rekruttering eller kun var med i al-Shabaab kort tid, ikke trenger det. Etter Landinfos forståelse betyr dette at det ikke kan utelukkes at noen avhoppere sendes rett hjem etter at NISA har kategorisert dem som «low risk», uten å måtte tilbringe tid i et rehabiliteringssenter.

4.3 «Høyrisikoavhoppere» straffeforfølges

Avhoppere som klassifiseres som høyrisiko, blir fengslet og straffeforfulgt. Kildene har lite konkret informasjon om hvordan dette skjer i praksis, utover at

⁹ Som vist under punkt 5.1, får avhoppere i rehabiliteringssentrene etter hvert tilbud om å besøke familie og slektninger utenfor senteret i helgene. Avhoppere kan også få besøk av ektefeller og andre familiemedlemmer i sentrene (kilde D, møte i Mogadishu 2019).

¹⁰ I 2015 fikk Landinfo opplyst av kilder som jobbet tett på Mogadishu-senteret, at de fleste avhopperne på denne tiden slapp fri etter noen uker eller måneder (Landinfo 2015, s. 10).

slike tilfeller, i likhet med andre saker som vedrører al-Shabaab, kommer opp for militære domstoler under artikkel 221 i den somaliske straffeloven (Penal Code 1964) (se Landinfo 2022c; kilder C og D, møter i Mogadishu 2019; kilde J, møte i Mogadishu 2022). Artikkel 221 åpner for at høyrisikoavhoppere kan dømmes til fengselsstraff inntil livstid eller dødsstraff.

Kildene understreker at det foreligger lite konkret informasjon om hvordan høyrisikoavhoppere behandles i forkant, under og etter møtet med militære domstoler fordi uavhengige observatører ikke har tilgang til prosessen. Flere kilder mener likevel at høyrisikoavhoppere ofte dømmes til døden, uten at de nødvendigvis kan underbygge dette med konkrete tilfeller (Landinfo 2015, s. 8; Felbab-Brown 2018, s. 17; kilde H, møte i Nairobi 2019).

Domfellelser ved militære domstoler av påståtte al-Shabaab-medlemmer, omtales fra tid til annen av media, men informasjon om tiltaltes bakgrunn er begrenset og vag. Landinfos inntrykk er at slike nyhetsartikler først og fremst omhandler personer som ble pågrepet i sikkerhetsoperasjoner og ikke overga seg selv. Dette kan underbygge ovennevnte påstand fra Landinfos kilder om at avhoppere flest kategoriseres som lavrisiko og innvilges amnesti, men det kan også være i myndighetenes interesse å holde rettsforfølgelse av høyrisikoavhoppere skjult, for ikke å avskrekke andre al-Shabaab-medlemmer som vurderer å hoppe av.

Enkelte kilder påstår nettopp at noen al-Shabaab-avhoppere henrettes i skjul (se for eksempel EUAA 2023, s. 37). Kilde A (telefonsamtale 2019), som har jobbet i fengsler rundt om i Somalia, bekreftet at enkelte med al-Shabaab-bakgrunn, som myndighetene anser som farlige, «forsviner» fra fengsel. Kilden antok at de ble henrettet, men hadde ikke bevis for dette.

I den grad myndighetene gjennomfører rettsprosesser mot høyrisikoavhoppere, er det nærliggende å anta at disse foregår under liknende kritikkverdige forhold som beskrevet i Landinfo 2022(c).

4.4 Individuelle avtaler om samarbeid med myndighetene

Da Landinfo undersøkte tematikken i 2015, ble mange avhoppere, ofte i større grupper, rekruttert til myndighetsstyrkene (Landinfo 2015, s. 10). Ifølge kildene vi møtte i Mogadishu i 2019 og 2022, er dette ikke lenger vanlig. Enkelte avhoppere blir imidlertid ifølge Landinfos kilder fortsatt rekruttert til NISA (se også Hiiraan Online 2021). Noen av disse presses ifølge kilde J (møte i Mogadishu 2022) til å dra tilbake til al-Shabaab og fungere som informanter for myndighetene.

Flere kilder viser også til at enkelte al-Shabaab-medlemmer, ofte ledere, har inngått individuelle avtaler med somaliske myndigheter om samarbeid i bytte mot straffefrihet (kilde J, møte i Mogadishu 2022; Felbab-Brown 2018, s. 17-19). Etter Landinfos forståelse er det typisk snakk om avhoppere som i kraft av sin posisjon

eller status kan påvirke andre al-Shabaab-medlemmer til å hoppe av og/eller har verdifull informasjon myndighetene kan benytte seg av i kampen mot al-Shabaab.

Avhoppere som inngår slike avtaler med myndighetene, blir ifølge kildene typisk satt «under beskyttelse» i Mogadishu. Landinfos lokale kilder gir uttrykk for frustrasjon over at al-Shabaab-ledere på denne måten unngår straff og lever «komfortable liv i villaer» i Mogadishu. Mukthar Robow¹¹ trekkes ofte frem som en al-Shabaab-avhopper som har inngått en avtale med myndighetene. Ifølge kildene holdes slike avtaler normalt skjult for offentligheten. Felbab-Brown viste i 2018 til «some twenty» tilfeller.

4.5 Kvinner behandles mildere enn menn

Kildene er omforente om at kvinnelige avhoppere behandles mildere enn mannlige, fordi somaliske myndigheter anser kvinner som «passive ofre» for al-Shabaab (Landinfo 2022c, s. 8; kilde K, møte i Mogadishu 2022; kilde I, e-post februar 2022; Stern 2019).

Også kvinnelige avhoppere vurderes ifølge kildene av NISA som enten lavrisiko eller høyrisiko, men kildene er omforente om at kvinner i all hovedsak kategoriseres lavrisiko. Ifølge kilde K, en ressursperson som jobber med al-Shabaab-avhoppere (møte i Mogadishu 2022), er det svært uvanlig at kvinnelige avhoppere kategoriseres som høyrisiko. Kilden kjente kun til to tilfeller, og ingen av disse ble ifølge kilden dømt til døden.¹²

Kilde K (møte i Mogadishu 2022) viste til at det finnes rehabiliteringssentre for kvinnelige lavrisikoavhoppere i Baidoa og Kismayo, og at et tredje senter er under oppbygging i Mogadishu. Sentrene for kvinner skiller seg fra sentrene for menn ved at kvinnene får bo hos familie eller slektninger utenfor sentrene og kun møter på senteret på dagtid i hverdager («som en skole»).

Rehabiliteringssentrene for kvinner i Baidoa og Kismayo ble opprettet i 2019/2020 (EUAA 2023, s. 50). Før dette ble alle kvinnelige lavrisikoavhoppere sendt hjem til familie eller slektninger etter screening, fordi det ikke fantes egne sentre for kvinner (Stern 2019). Etter Landinfos forståelse er dette fortsatt tilfellet i Mogadishu.

¹¹ Mukthar Robow, fra Rahanweyne-klanen Leysane, var lenge en av de mest profilerte lederne i al-Shabaab, men overga seg til myndighetene i august 2017 (Anzalone & Hansen 2019). I august 2022 ble han utnevnt til minister for religiøse forhold (Sheikh 2022; Gardner 2022).

¹² Orly Stern, som undersøkte tematikken i 2019, avdekket ingen tilfeller hvor kvinnelige avhoppere ble kategorisert som høyrisiko, men viste til at enkelte ble pålagt å melde seg for NISA med jevne mellomrom.

På spørsmål om bakgrunnen til kvinnene som oppholder seg i sentrene i Baidoa og Kismayo, forklarte kilde J (e-post av 2. juni 2023) at det i all hovedsak dreier seg om medfølgende ektefeller til mannlige al-Shabaab-avhoppere.

Skillet mellom bare å være gift med et al-Shabaab-medlem og selv være medlem, kan være flytende.¹³ Landinfos kilder er omforente om at kvinner ikke straffeforfølges alene for å være gift med et medlem. Dette underbygges av at mange ektefeller til aktive medlemmer lever i myndighetsområder (se Landinfo 2022c, s. 8).

4.6 Barn skal ikke straffeforfølges, men dette er ikke gitt i praksis

Mange al-Shabaab-medlemmer rekrutteres til organisasjonen som barn (se Landinfo 2022b). Alle al-Shabaab-avhoppere screenes av NISA, uansett alder, men NISA skal i denne sammenheng også foreta en aldersvurdering (kilde D, møte i Mogadishu 2019). Barn, her definert som personer under 18 år, skal deretter sendes til egne sentre, uavhengig av om de kategoriseres som høyrisiko eller lavrisiko (kildene B, C og D, møter i Mogadishu 2019; Felbab-Brown 2018, s. 26).¹⁴ For barn skal kategoriseringen i høyrisiko eller lavrisiko kun ha betydning for hvor lenge vedkommende har behov for støtte i sentrene og hvorvidt vedkommende kan bo hos familie eller slektninger utenfor senteret. Rehabilitering av barn i kategorien høyrisiko varer normalt fra tre til ni måneder, mens rehabilitering av barn i kategorien lavrisiko varer kortere, og barna kan bo hos familie eller slektninger mens de besøker sentrene på dagtid (EUAA 2023, s. 21 og 56).

Kilde N, som jobber med reintegrering av al-Shabaab-avhoppere under 18 år (e-post mai 2023), bekreftet at avhoppere under 18 år ikke skal straffeforfølges, men forklarte at dette ikke alltid etterleves i praksis. Ifølge kilden fengsler og straffeforfølger myndighetene også enkelte barn, særlig i Puntland.

Da Landinfo besøkte rehabiliteringssenteret for (voksne) avhoppere i 2019, opplyste de ansatte at de fleste avhopperne ved senteret var barn da de ble med i al-Shabaab. At en avhopper var under 18 år da vedkommende ble med i al-Shabaab, medfører altså ikke at av somaliske myndigheter behandler vedkommende som et barn. Det er alderen ved avhopp som er avgjørende.

¹³ Oppgavene kvinner utfører for al-Shabaab, er i all hovedsak av ikke-stridende art, eksempelvis innhente informasjon, frakte våpen, gi husly, forsørge sårede, rekruttere andre, samle inn penger eller ta seg av forretninger (Stern 2019, s. 16-20; International Crisis Group 2019). Det finnes imidlertid å eksempler på at kvinner har fungert som selvmordsbombere (se for eksempel Maruf 2019), og enkelte kilder viser til at al-Shabaab har trent opp kvinner til å utføre likvideringer (Kushkush & Gettleman 2014).

¹⁴ I motsetning til voksne, gjelder dette også barn som tas til fange, altså som ikke forlater al-Shabaab frivillig (EUAA 2023, s. 54).

I denne sammenheng er det viktig å bemerke at usikkerhet om eksakt alder ikke er uvanlig i Somalia, hvor det store flertallet av befolkningen ikke er registrert og mangler ID-dokumenter (se Landinfo 2021). Dette åpner for at også avhoppere under 18 år, risikerer å bli behandlet som voksne, dersom NISA vurderer dem som eldre enn de faktisk er. Ifølge Human Rights Watch (2018, s. 40-41) har NISA en tendens til ikke å la tvil om alder komme vedkommende til gode, og til ikke å spørre eller ta hensyn til motsigelser fra familiemedlemmer eller andre.

Landinfos erfaring tilsier for øvrig at somaliske myndigheter ikke nødvendigvis er omforente om at fylte 18 år er et relevant kriterium for hvorvidt man er barn eller voksen. Folk flest i Somalia forholder seg til sharia og tradisjonell rett, og her er det puberteten som avgjør når en person anses som voksen (Landinfo 2021, s. 2). Landinfo har møtt mange myndighetsrepresentanter som i hvert fall anser 15-åringer som voksne og behandler dem deretter.

Landinfo har ingen fullstendig oversikt over rehabiliteringssentrene for barn, men ifølge kilde N (e-post mai 2023) finnes det slike sentre både i Mogadishu, Kismayo, Jowhar, Belet Weyne, Dhusamareb og Garowe.

På spørsmål om det finnes egne sentre for jenter, forklarte kilde N at avhoppere under 18 år i all hovedsak er gutter, og at eventuelle jenter bor hos familie, slektninger eller «safe houses». Også kilde J (e-post juni 2023) viste til at det ikke finnes egne sentre for kvinnelige avhoppere under 18 år.

4.7 Avhoppere risikerer straffeforfølgning dersom de forsøker å skjule sin al-Shabaab-bakgrunn for myndighetene

Mange avhoppere har trolig forlatt al-Shabaab uten å gi seg til kjenne for somaliske myndigheter. Dette betyr at somaliske myndigheter ikke nødvendigvis har oversikt over hvem som tidligere har vært medlem av al-Shabaab.¹⁵

I februar 2020 ble en myndighetsperson dømt til tre års fengsel for å ha holdt skjult at han forlot al-Shabaab i 2010 (Maruf 2020). Dommen fremstår som unik, og det er uklart om andre motiver ligger bak, men tilsier at personer som lever i myndighetsområder og forsøker å holde al-Shabaab-bakgrunnen skjult, kan møte reaksjoner fra myndighetene.¹⁶ Dette må ses på bakgrunn av at al-Shabaab har

¹⁵ Lokalsamfunnene i Somalia er svært gjennomsiktede, og myndighetene i et gitt område består normalt av lokale representanter. Etter Landinfos forståelse er det følgelig først og fremst personer som har vært med i al-Shabaab utenfor hjemområdet sitt, som kan holde medlemskapet skjult for eventuelle myndigheter i hjemområdet.

¹⁶ Tidligere medlemskap i al-Shabaab i seg selv, er ikke til hinder for å jobbe for somaliske myndigheter. Etter Landinfos forståelse er det ikke gitt at myndighetsrepresentanter med slik bakgrunn har vært innom et rehabiliteringssenter.

skjulte medlemmer og støttespillere i Mogadishu og andre myndighetsområder, og at disse utgjør en sikkerhetsrisiko for somaliske myndigheter.

Ovennevnte underbygges av kilde J (e-post juni 2023) og kilde M (telefonsamtale april 2023). Begge kildene understreker at avhoppere (og andre) som har forsøkt å holde al-Shabaab-bakgrunnen skjult, risikerer å bli arrestert av NISA og stilt for en militær domstol. Kilde J forklarte også at personer som jobber for somaliske myndigheter, skal ha gjennomgått en sikkerhetssjekk, hvor vedkommende blant annet blir spurt om sin bakgrunn. En person som da ikke oppgir at han eller hun har vært medlem i al-Shabaab, vil følgelig ha tilbakeholdt informasjon om sikkerhetsmessige forhold, noe NISA ifølge kilden ser svært alvorlig på.

4.7.1 Avhoppere som returnerer fra tredjeland

Det er uklart hvordan myndighetene ser på al-Shabaab-avhoppere som returnerer fra tredjeland. Landinfo har spurt flere kilder, men i liten grad fått svar. De som har svart, kjenner ikke til konkrete eksempler hvor problemstillingen har vært aktuell.

Basert på det vi vet om reaksjoner mot avhoppere generelt, er det etter Landinfos vurdering nærliggende å anta at slike personer, dersom de gir til kjenne for myndighetene at de har forlatt al-Shabaab, vil bli behandlet i tråd med andre avhoppere, dvs. vurdert av NISA og behandlet deretter. Dersom de derimot forsøker å holde al-Shabaab-bakgrunnen skjult, og dette blir kjent, vil de derimot kunne bli behandlet som en al-Shabaab-mistenkt.

4.8 Klantilhørighet kan ha betydning i møte med myndighetene

Som det fremgår over, kan familie- og klantilhørighet ha innvirkning på hvordan myndighetene behandler avhoppere. Også andre kilder viser til dette (se for eksempel EUAA 2023, s. 37; kilde A, telefonsamtale 2019).

Avhopperne i rehabiliteringssentrene kommer ifølge kildene fra ulike klaner, men ifølge kilde F, en lokal ressursperson (møte i Mogadishu 2019), må sentrene, i likhet med andre institusjoner og prosjekter i Somalia, ta hensyn til interessene til klanen(e) som dominerer i området hvor sentrene er lokalisert. Kilden understrekte samtidig at tilhørighet til en dominerende klan, ikke er en automatisk garanti for at avhoppere ender opp i et rehabiliteringssenter fremfor å bli straffeforfulgt.

At klantilhørighet kan ha betydning for hvordan avhoppere behandles, underbygges av at klanforbindelser spiller en viktig rolle i de fleste sammenhenger i Somalia. Selv aktive al-Shabaab-medlemmer som pågripes i sikkerhetsoperasjoner mot sin vilje, slippes ofte fri fordi klanledere intervensjonerer på deres vegne (Hansen 2023, s. 21; Landinfo 2022c, s. 5).

5 Reaksjoner fra al-Shabaab

Informasjon om al-Shabaab og deres handlemåter, særlig i områder der somaliske myndigheter ikke er til stede, er begrenset og generell. Det foreligger heller ingen oversikt over hvem som har hoppet av fra al-Shabaab og eventuelle reaksjoner fra organisasjonen mot disse, noe som gir rom for usikkerhet.

Kildene er likevel omforente om at al-Shabaab normalt ikke tillater at medlemmer forlater organisasjonen, og at avhoppere risikerer å bli fengslet eller henrettet dersom de blir tatt (se for eksempel Houreld 2018).¹⁷ Denne oppfatningen beror etter Landinfos forståelse i stor grad på informasjon fra avhoppere selv. Landinfo kjenner ikke til mange konkrete tilfeller hvor al-Shabaab har straffet medlemmer som har forsøkt å hoppe av, men i februar 2023 skal organisasjonen ha henrettet seks medlemmer utenfor Haradhere fordi de planla å desertere (Halqabsi News 2023). Henrettelsene skal ha skjedd offentlig for å avskrekke andre medlemmer.

Kilde J (møte i Mogadishu 2022) underbygget ovennevnte ved å vise til at de fleste avhopperne som har vært innom rehabiliteringssentre, ikke drar tilbake til al-Shabaab-områder av frykt for reaksjoner.¹⁸ Noen drar imidlertid ifølge kilden tilbake til al-Shabaab, «tilgitt» og tatt inn igjen i organisasjonen. Ifølge kilde J utnytter somaliske myndigheter dette fenomenet ved å presse enkelte avhoppere til å returnere til al-Shabaab og fungere som informanter.¹⁹

Kilde N (e-post mai 2023) viste til at avhoppere normalt ikke reiser tilbake til hjemstedet sitt, dersom dette er underlagt al-Shabaabs kontroll, av frykt for å bli rekruttert på nytt eller straffereaksjoner.

5.1 Al-Shabaab leter ikke etter enhver avhopper i myndighets-områder

At avhoppere risikerer reaksjoner fra organisasjonen i al-Shabaab-områder, betyr imidlertid ikke at al-Shabaab nødvendigvis leter etter enhver avhopper som har

¹⁷ Heide-Ottesen et al. (2022, s. 28) viser til at enkelte medlemmer får lov til å forlate al-Shabaab, men at fenomenet har fått lite oppmerksomhet.

¹⁸ Dette gjelder ifølge kilden spesielt avhoppere fra marginaliserte klaner. Med dette antyder kilden at klantilhørighet kan ha betydning også i møtet med al-Shabaab. Disse avhopperne ender etter Landinfos forståelse ofte opp i Mogadishu eller andre myndighetskontrollerte byer. Også kilde N (e-post mai 2023) og kilde J (e-post juni 2023) viste til at slike avhoppere gjerne blir igjen i byen hvor rehabiliteringssenteret er lokalisert. Noen av dem etablerer ifølge kilde J små forretninger.

¹⁹ De som jobber ved rehabiliteringssentrene, holder en lav profil, men bor utenfor senteret og pendler til og fra jobb (kilde J, møte i Mogadishu 2022, samt samtaler med ansatte ved rehabiliteringssenteret i Mogadishu 2019). Ingen ansatte ved rehabiliteringssentre har ifølge Landinfos kilder blitt utsatt for angrep fra al-Shabaab. Kilde J var imidlertid overbevist om at al-Shabaab har informanter i sentrene, blant avhopperne og/eller de ansatte, for å skaffe informasjon om hva avhopperne sier til myndighetene. Som det fremgår under punkt 5.1, mener kilde J at avhoppere som samarbeider med myndighetene, risikerer reaksjoner fra al-Shabaab.

sluppet unna. I likhet med myndighetene, har også al-Shabaab begrenset tilstedeværelse og ressurser, særlig i myndighetsområder (se Landinfo 2019 og Landinfo 2021).²⁰

Flere kilder viser til at al-Shabaab-avhoppere på rehabiliteringssentrene mottar telefontrusler (se for eksempel Taylor, Semmelrock & McDermott 2019). En myndighetsrepresentant som jobbet med avhoppere (kilde D, møte i Mogadishu 2019), bekreftet dette, og understrekte at somaliske myndigheter tar truslene på alvor. Både kilde D og andre kilder som jobber med rehabilitering, og som Landinfo har diskutert tematikken med gjennom årene, er samtidig tydelige på at de ikke kjenner til tilfeller hvor avhoppere har blitt drept av al-Shabaab under eller etter rehabilitering (kilde Q, telefonsamtale november 2021; kilde B, møte i Mogadishu, 2019; Landinfo 2015, s. 6).²¹ Som nevnt under punkt 2, skal over 3000 avhoppere ha vært innom rehabiliteringssentrene. Også kilde N, som jobber med avhoppere under 18 år (e-post mai 2023), viste til at ingen av disse var blitt drept av al-Shabaab.

I denne sammenheng er det også verdt å bemerke at selv mannlige avhoppere over 18 år får tilbud om å besøke familie og slektninger utenfor rehabiliteringssenteret i helgene,²² slik at de kan reetablere/vedlikeholde sosiale bånd i lokalsamfunnet de skal tilbake til etter rehabilitering. Under Landinfos besøk ved senteret i Mogadishu i 2019, fikk vi opplyst av ansatte at avhoppere som benyttet seg av tilbudet om å bo hos familie eller venner i helgene, forlot senteret i dagslys uten å skjule seg, for eksempel ved å praeie en tuktuk-taksi rett utenfor senteret. Kilde D (møte i Mogadishu 2019) understrekte likevel at ikke alle avhoppere velger å benytte seg av tilbudet, og at mange unngår deler av byen av frykt for reaksjoner fra al-Shabaab.

Rehabiliteringssentrenes beliggenhet er godt kjent, men ingen av dem har ifølge Landinfos kilder blitt angrepet av al-Shabaab. Enkelte kilder viser til at sentrene beskyttes av et stort antall vakter, nesten like mange som antallet avhoppere, og mener dette reflekterer trusselen fra al-Shabaab (se for eksempel Harper 2020). På spørsmål forklarte en lokal ressursperson (kilde F, møte i Mogadishu 2019) at sentrene tar trusselen fra al-Shabaab på alvor, men at antallet vakter også har en økonomisk forklaring ved at de lokale klanene har en interesse av at sentrene sysselsetter flest mulig medlemmer.

²⁰ «Myndighetsområder» refererer her til byer og andre områder hvor somaliske myndigheter har tilstedeværelse. I slike områder opererer ikke al-Shabaab åpent, men kan fortsatt ha skjulte medlemmer, informanter og andre medhjelpere.

²¹ En kilde Landinfo møtte i Mogadishu i 2015, viste til at én avhopper var blitt drept da vedkommende besøkte familie utenfor rehabiliteringssenteret i Mogadishu, men at motivet bak drapet var ukjent (Landinfo 2015, s. 12).

²² Dette tilbudet gis normalt etter to måneders opphold i senteret (kilde D, møte i Mogadishu, 2019).

Kilde J (møte i Mogadishu 2022) mente at al-Shabaab ikke bryr seg om avhoppere i myndighetsområder dersom de «bare drar hjem til familien sin», men at organisasjonen bruker ressurser på å oppspore høytstående avhoppere som samarbeider med myndighetene mot al-Shabaab (og som ikke nødvendigvis er innom rehabiliteringssentre). Som et eksempel viste kilden til at al-Shabaab drepte en innflytelsesrik avhopper i Mogadishu fordi vedkommende jevnlig via myndighets-tilknyttede mediekkanaler oppfordret al-Shabaab-medlemmer til å forlate organisasjonen.²³ Etter Landinfos forståelse siktet kilden her til en hendelse i 2021, som al-Shabaab antas å stå bak, hvor en avhopper som jobbet for myndighetene, ble bortført fra hjemmet sitt i utkantbydelen Daynile (se for eksempel Hiiraan Online 2021 og Mustaqbal Media 2021). I likhet med andre kilder, kjente kilde J ikke til hendelser hvor ordinære avhoppere var blitt drept av al-Shabaab i Mogadishu, men tok forbehold om at gjerningspersoner og motiver bak drap i hovedstaden ofte er uklare.²⁴

Også den fremstående Somalia-kjenneren Markus Höhne mener at al-Shabaab neppe forfølger lavprofilerte desertører over lange avstander (som gjengitt i EASO 2021, s. 28).

På bakgrunn av ovennevnte, mener Landinfo at al-Shabaab utgjør en potensiell trussel mot avhoppere, men at tilgjengelig informasjon ikke gir grunnlag for å konkludere med at al-Shabaab på generelt grunnlag prioriterer å lete etter avhoppere i Mogadishu og andre myndighetsområder.

5.2 Reaksjoner mot familiemedlemmer i al-Shabaab-områder

Kilde D (møte i Mogadishu, 2019) viste til at flere avhoppere i rehabiliteringssentrene har ektefelle(r) og andre familiemedlemmer i al-Shabaab-områder,²⁵ og at disse normalt ikke utsettes for reaksjoner fra al-Shabaab, så lenge de selv er lojale mot organisasjonen. Noen kilder viser imidlertid til at enkelte ektefeller og/eller familiemedlemmer av avhoppere har blitt drept eller tatt som gissel, og at al-Shabaab også har reagert mot ektefeller og/eller familiemedlemmer i al-Shabaab-områder i form av trusler, utspøringer og krav om kompensasjon av militært utstyr som avhopperen eventuelt tok med seg (Stern 2020, s. 31-32;

²³ Etter Landinfos forståelse var dette en avhopper som ikke nødvendigvis gjennomgikk ordinær rehabilitering, men som inngikk en individuell avtale med myndighetene, som beskrevet under punkt 4.4.

²⁴ Voldshendelser mot sivile i Mogadishu, inkluderer også ukjente gjerningspersoner (se for eksempel Landinfo 2022a, s. 8 og Landinfo 2018, s. 8). Fordi gjerningspersonene er ukjente, forblir også motivene bak angrepene ukjente. Al-Shabaab kan stå bak én eller flere av hendelsene. Ifølge Landinfos lokale kilder i byen er slike angrep ofte økonomisk motivert eller et resultat av private konflikter.

²⁵ Al-Shabaab-medlemmer som bor sammen med kone og barn i al-Shabaab-kontrollerte områder, flykter noen ganger sammen med familien sin. Andre ganger følger familien etter på et senere tidspunkt. Enkelte koner blir imidlertid igjen hos al-Shabaab.

EUAA 2023, s. 41). Enkelte ekteskap blir annullert som følge av avhopp (se for eksempel Stern 2020, s. 35-36), men det er uklart hvor vanlig dette er.

Kilde N (e-post av 30. mai 2023) viste til anekdotisk informasjon om trusler fra al-Shabaab mot familiemedlemmer av avhoppere under 18 år, dersom al-Shabaab mistenker at de har bistått barnet ved flukten eller for å presse barnet til å vende tilbake til al-Shabaab.

6 Avhoppere kan bli stigmatisert, men ønskes normalt velkommen av familie og klan

Det foreligger lite konkret informasjon om hvordan al-Shabaab-avhoppere tas imot av familiemedlemmer, slektninger og lokalsamfunnet ellers. Flere kilder viser til at avhoppere kan oppleve stigmatisering (se for eksempel Stern 2019; EUAA 2023, s. 40). Ifølge kilde J (møte i Mogadishu 2022) fortøner dette seg ved at enkelte avhoppere kan oppleve at venner og andre holder en viss avstand til dem av frykt for at vedkommende fortsatt er med i al-Shabaab.

Kilder som Landinfo har diskutert dette med, inkludert lokale ressurspersoner, er imidlertid omforente om at avhoppere normalt ønskes velkommen av familie og slekt (senest kilde J og K, møter i Mogadishu 2022). Landinfos kilder understreker at familie- og klanbåndene er sterke, og at medlemmer normalt strekker seg langt for å hjelpe hverandre, selv når det gjelder al-Shabaab-medlemmer.

Ovennevnte underbygges etter Landinfos vurdering av at mange avhopp ifølge kildene skjer på bakgrunn av oppfordringer og bistand fra familie- og klan-medlemmer, at mange avhoppere bare drar hjem uten å gi seg til kjenne for myndighetene, og at mange avhoppere i rehabiliteringssentrene besøker familie/slekt i helgene (se punkt 5.1).

Kilde N (e-post mai 2023) viste til at den største utfordringen for mange avhoppere, er å skaffe arbeid etter rehabiliteringen.

Skriftlige kilder

- Anzalone, C. & Hansen, S. J. (2019, 30. januar). *The Sage of Mukhtar Robow and Somalia's Fractious Politics*. [s.l.]: War on the Rocks. Tilgjengelig fra <https://warontherocks.com/2019/01/the-saga-of-mukhtar-robaw-and-somalias-fractious-politics/> [lastet ned 30. mai 2023]
- Barret, R. (2018). Why they fight and why they quit. An analysis of interviews with current and former al-Shabaab fighters. I: Keating, M. & Waldman, M. (2016). *War and Peace in Somalia*. UK: Oxford University Press.
- BBC (2023, 22. januar). Al-Shabab: US air strike in Somalia 'kills 30 militants'. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-africa-64362653> [lastet ned 30. mai 2023]
- Botha, A. & Abdile, M. (2016). *Radicalisation and al-Shabaab recruitment in Somalia*. Helsinki: Network for Religious and Traditional Peacemakers. Tilgjengelig fra https://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/kua-peacemakers/2014/12/Radicalisation-and-al-Shabaab-recruitment-in-Somalia_1.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- EASO (2021). *Somalia. Targeted Profiles*. Valetta: EASO. Tilgjengelig fra https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2021_09_EASO_COI_Report_Somalia_Targeted_profiles.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- EUAA (2023, februar). *Somalia: Defection, desertion and disengagement from Al-Shabaab*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Tilgjengelig fra https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-02/2023_02_COI_Report_Somalia_Defection_Desertion_Disengagement_Al_Shabaab_EN_0.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- Felbab-Brown, V. (2018, mai). *The Limits of Punishment: Transitional Justice and Violent Extremism. Somalia Case Study*. Tokyo: United Nations University. Tilgjengelig fra <https://i.unu.edu/media/cpr.unu.edu/attachment/2770/4-LoP-Somalia-Case-Study.pdf> [lastet ned 19. juni 2023]
- Felbab-Brown, V. (2020). The Problem with Militias in Somalia. I: Day, A. Hybrid Conflict, Hybrid Peace. Tilgjengelig fra <https://collections.unu.edu/eserv/UNU:7631/HybridConflictFullReport.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Gardner, T. (2022, 2. desember). 'I'm a human being, not a monster': the al-Shabaab defector turned government minister. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <https://www.theguardian.com/global-development/2022/dec/02/mukhtar-robaw-somalia-government-al-shabaab-militants> [lastet ned 30. mai 2023]
- Garowe Online (2023, 5. juni). Somalia parades Al-Shabaab defectors as war intensifies. *Garowe Online*. Tilgjengelig fra <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-parades-al-shabaab-defectors-as-war-intensifies> [lastet ned 6. juni 2023]
- Halqabsi News (2023, 19. februar). Al-Shabaab Executes Six Fighters Suspected of Deserting. *Halqabsi News*. Tilgjengelig fra <https://halqabsi.com/2023/02/al-shabaab-executes-six-fighters-suspected-of-deserting/> [lastet ned 30. mai 2023]
- Hansen, S. J. (2023, januar). Can Somalia's New Offensive Defeat al-Shabaab? *CTC Sentinel*, 16(1). Tilgjengelig fra <https://ctc.westpoint.edu/can-somalias-new-offensive-defeat-al-shabaab/> [lastet ned 30. mai 2023]

- Harding, A. (2015, 20. mai). Somali defector: Why I left al-Shabab. *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/world-africa-32791713> [lastet ned 9. mai 2023]
- Harper, M. (2020, 23. november). Life after al-Shabab: Driving a school bus instead of an armed pickup truck. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/stories-55016792> [lastet ned 30. mai 2023]
- Heide-Ottesen, S. et. al. (2022). *Journeys Through Extremism: The Experiences of Former Members of Al-Shabaab*. Tilgjengelig fra https://www.resolvenet.org/system/files/2022-10/SOMALIA_WEB.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- Hiiraan Online (2021, 19. november). Intelligence agent who previously worked for Al-Shabaab and ISIS abducted in Mogadishu. *Hiiraan Online*. Tilgjengelig fra https://www.hiiraan.com/news4/2021/Nov/184597/intelligence_agent_who_previously_worked_for_al_shabaab_and_isis_abducted_in_mogadishu.aspx [lastet ned 30. mai 2023]
- Hochet-Bodin, N. (2022, 20. november). Somalia: Breakthrough in the war against Al-Shabab. *Le Monde*. Tilgjengelig fra https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2022/11/20/somalia-breakthrough-in-the-war-against-al-shabab_6004993_124.html [lastet ned 30. mai 2023]
- Hourelid, K. (2018, 24. januar). Exclusive: Somalia lures defectors in new push against insurgents. *Reuters*. Tilgjengelig fra <https://www.reuters.com/article/us-somalia-defections-exclusive-idUSKBN1FD0KO> [lastet ned 9. mai 2023]
- Human Rights Watch (2018, 21. februar). «It's Like We Are Always in a Prison» – Abuses Against Boys Accused of National Security Offenses in Somalia. New York: HRW. Tilgjengelig fra https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/somalia0218_web.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- International Crisis Group (2019, 27. juni). *Women and Al-Shabaab's Insurgency*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/b145-women-and-al-shabaabs-insurgency> [lastet ned 30. mai 2023]
- International Crisis Group (2023, 21. mars). *Sustaining Gains in Somalia's Offensive against Al-Shabaab*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/b187-sustaining-gains-somalias-offensive-against-al-shabaab> [lastet ned 6. juni 2023]
- Kushkush, I. & Gettleman, J. (2014, 4. november). As Power of Terror Group Declines, Once-Fearful Fighters Defect. *New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2014/11/05/world/africa/shabab-somalia-fighters-leave-terror-group-behind.html> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2015, 5. august). *Reaksjoner mot al-Shabaab-avhoppere*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Somalia-temanotat-Reaksjoner-mot-al-Shabaab-avhoppere-05082015.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2018, 15. mai). *Sikkerhetsmessige utfordringer i Mogadishu*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/05/Temanotat-Somalia-Sikkerhetsmessige-utfordringer-i-Mogadishu-15052018.pdf> [lastet ned 6. juni 2023]
- Landinfo (2019, 21. mai). *Al-Shabaab-områder i Sør-Somalia*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2020/02/Somalia-respons-Al-Shabaab-omr%C3%A5der-i-S%C3%B8r-Somalia-21052019.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2020, 7. april). *Sikkerhetssituasjonen i Nordvest-Somalia (Somaliland)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2020/04/Respons-om-Sikkerhetssituasjonen-i-Nordvest-Somalia-Somaliland-07042020.pdf> [lastet ned 6. juni 2023]

- Landinfo (2021a, 17. februar). *Somalia: Fødsesldato, alder og tidsregning*. Oslo: Landinfo. <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/02/Respons-Somalia-Fodselsdato-alder-og-tidsregning-17022021.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2021b, 3. juni). *Somalia: Det generelle voldsbildet og al-Shabaabs aktivitet i ulike deler av landet*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/06/Respons-Somalia-Det-generelle-voldsbildet-og-al-Shabaabs-aktivitet-i-ulike-deler-av-landet-030621.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2022a, 8. september). *Sikkerhetssituasjonen i Mogadishu og al-Shabaabs innflytelse i byen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/09/Respons-Somalia-Sikkerhetssituasjonen-i-Mogadishu-og-al-Shabaabs-innflytelse-i-byen-08092022-1.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2022b, 17. oktober). *Rekruttering til al-Shabaab*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/10/Respons-Somalia-Rekruttering-til-al-Shabaab-17102022.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Landinfo (2022c, 2. desember). *Reaksjoner mot personer som mistenkes for tilknytning til al-Shabaab*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/12/Respons-Somalia-Reaksjoner-mot-personer-som-mistenkes-for-tilknytning-til-al-Shabaab-02122022.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Maruf, H. (2019, 9. august). Mogadishu Mayor Targeted by Female Bomber. *Voice of America*. Tilgjengelig fra https://www.voanews.com/a/africa_mogadishu-mayor-targeted-female-bomber/6173543.html [lastet ned 1. desember 2022]
- Maruf, H. (2020, 16. februar). Somali Court Sentences Mogadishu Official for Past al-Shabab Membership. *Voice of America*. Tilgjengelig fra https://www.voanews.com/a/africa_somali-court-sentences-mogadishu-official-past-al-shabab-membership/6184337.html [lastet ned 1. desember 2022]
- Maruf, H. (2022, 29. desember). Somalia's Defector Rehabilitation Centers Face Financial Uncertainty. *Voice of America*. Tilgjengelig fra <https://www.voanews.com/a/somalia-s-defector-rehabilitation-centers-face-financial-uncertainty/6897372.html> [lastet ned 30. mai 2023]
- Mustaqbal Media (2021, 17. november). Exclusive: Al shabab abducted former defector after night raid at his home in Mogadishu. *Mustaqbal Media*. Tilgjengelig fra https://mustaqbalmedia.net/en/exclusive-al-shabab-abducted-former-defector-after-night-raid-at-his-home-in-mogadishu/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=exclusive-al-shabab-abducted-former-defector-after-night-raid-at-his-home-in-mogadishu [lastet ned 30. mai 2023]
- Penal Code (1964, 3. april). *Somalia: Penal Code*. Tilgjengelig fra <http://www.refworld.org/docid/4bc5906e2.html> [lastet ned 19. juni 2022]
- Sarfati, A. & Donnelly, P. (2022, januar). *Protection Dilemmas Arising from the Reintegration of Former Combatants and the Impact of the Terrorist Designation*. New York: International Peace Institute. Tilgjengelig fra https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2022/01/2201_Protection-Dilemmas.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- Sheikh, A. (2022, 2. august). Somalia appoints al Shabaab co-founder as religion minister. *Reuters*. Tilgjengelig fra <https://www.reuters.com/world/africa/somalia-names-former-al-shabaab-spokesperson-minister-2022-08-02/> [lastet ned 30. mai 2023]

- Shire, M. (2020). Dialoguing and negotiating with AlShabaab: The role of clan elders as insider-partial mediators. *Journal of Eastern African Studies*, 15(1),1–22. Tilgjengelig fra <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/17531055.2020.1863099?needAccess=true&role=button> [lastet ned 30. mai 2023]
- Stern, O. (2019, september). *The Invisible Women of Al-Shabaab*. Adam Smith International. [Ikke lenger elektronisk tilgjengelig]
- Stern, O. (2020, juni). *Married in the Shadows: The Wives of al-Shabaab*. Adam Smith International. [Ikke lenger elektronisk tilgjengelig]
- Taylor, C. Semmelrock, T. & McDermott, A. (2019). The Cost of Defection: The Consequences of Quitting Al-Shabaab. *International Journal of Conflict and Violence*, 13, 1-13. Tilgjengelig fra <https://www.ijcv.org/index.php/ijcv/article/view/3122/pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- Boswel, A. (2023, 11. januar). Somalia's Offensive Against Al-Shabaab. *The Horn* (podkast). Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/somalias-offensive-against-al-shabaab> [lastet ned 30. mai 2023]
- UN Security Council (2023, 13. februar). *Letter dated 13 February 2023 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig fra <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/N2303891.pdf> [lastet ned 30. mai 2023]
- UNSOM (2016). *Voices of al-Shabaab: Understanding former combatants from the Baidoa Reintegration Center*. Mogadishu: UNSOM. Tilgjengelig fra https://unsom.unmissions.org/sites/default/files/voices_of_al-shabaab_understanding_former_combatants_from_the_baidoa_reintegration_center.pdf [lastet ned 30. mai 2023]
- US Department of Defence (2020, 25. november). *East Africa Counterterrorism Operation, Lead Inspector General Report to the United States Congress, 1 July – 30 September 2020*. Tilgjengelig fra <https://media.defense.gov/2020/Nov/25/2002541626/-1/-/1/1/LEAD%20IG%20EAST%20AFRICA%20AND%20NORTH%20AND%20WEST%20AFRICA%20COUNTERTERRORISM%20OPERATIONS.PDF> [lastet ned 30. mai 2023]

Muntlige kilder

- Kilde A, internasjonal ressursperson som har jobbet ved ulike fengsler i Somalia, telefonsamtale, 30. januar 2019
- Kilde B, diplomat stasjonert i Mogadishu, møte i Mogadishu, 12. februar 2019
- Kilde C, representanter for en internasjonal organisasjon som jobber med rehabilitering av avhoppere, møte i Mogadishu, 12. februar 2019, samt telefonsamtale 30. november 2021
- Kilde D, representant for somaliske myndigheters rehabiliteringsprogram, møte i Mogadishu, 12. februar 2019
- Kilde E, lokalt ansatte ved rehabiliteringssenteret i Mogadishu, feltbesøk på rehabiliteringssenteret i Mogadishu, 12. februar 2019
- Kilde F, lokal ressursperson, møte i Mogadishu, 12. februar 2019
- Kilde G, lokal representant for en internasjonal organisasjon, møte i Kismayo, 13. februar 2019

Kilde H, representant for en internasjonal organisasjon med tilstedeværelse i ulike deler av Somalia, møte i Nairobi, 15. februar 2019

Kilde I, diplomat som jobber med Somalia, e-poster av 6. desember 2021, 28. februar 2022, 4. mai 2022 og 22. november 2022

Kilde J, lokal representant for en internasjonal organisasjon, som jobber med rehabilitering av al-Shabaab-avhoppere, møte i Mogadishu, 29. mai 2022, samt e-post av 2. juni 2023

Kilde K, lokale representanter for en internasjonal organisasjon , møte i Mogadishu, 30. mai 2022

Kilde L, representant for en internasjonal organisasjon med tilstedeværelse i ulike deler av Somalia, møte i Oslo, 17. august 2022

Kilde M, lokal ressursperson i Mogadishu, med god innsikt i myndighetenes arbeid, telefonsamtale, 28. april 2023

Kilde N, representant for en internasjonal organisasjon, e-poster av 28. og 30. mai 2023

Kilde O, representanter for kenyanske sikkerhetsstyrker, møte i Dadaab, 24. februar 2023

Kilde P, lokalt ansatt for en internasjonal organisasjon, møte i Dadaab, 23. februar 2023

Kilde Q, internasjonal ressursperson, som har jobbet med rehabilitering av al-Shabaab-avhoppere, telefonsamtale, 30. november 2021

Kilde R, lokalt ansatt for en internasjonal organisasjon, møte i Mogadishu, 11. februar 2019